

Mai multă putere sau mai multă securitate? Scenarii pentru transformarea NATO în contextul conflictului din Ucraina și a ascensiunii ISIS

Cioculescu, Șerban Filip

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Cioculescu, Ș. F. (2015). Mai multă putere sau mai multă securitate? Scenarii pentru transformarea NATO în contextul conflictului din Ucraina și a ascensiunii ISIS. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 15(4), 569-594.
<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-51678-8>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Mai multă putere sau mai multă securitate? Scenarii pentru transformarea NATO în contextul conflictului din Ucraina și a ascensiunii ISIS

ȘERBAN FILIP CIOCULESCU

Încă de la origini, NATO a reprezentat o alianță pur defensivă și o structură de apărare colectivă extrem de solidă¹. Formată actualmente din 28 de state membre, această organizație moștenită din epoca Războiului Rece se consideră îndeobște că a permis Occidentului să rămână unit și vigilent în fața riscurilor și amenințărilor venite dinspre spațiul sovietic. Creat în 1949, în ideea de a permite aplicarea strategiei SUA de *containment* la adresa URSS și ulterior a Pactului de la Varșovia, NATO și-a făcut datoria cu brio, menținând pacea și stabilitatea în Europa, prin capacitatea sa de descurajare. În ciuda unor episoade de vulnerabilitate internă precum ieșirea Franței din structurile militare ale Alianței în 1967², pe fondul politicilor naționalist-suveraniste și opuse intereselor SUA și Marii Britanii ale ex-președintelui De Gaulle, sau conflictul greco-turc legat de Cipru, NATO nu s-a dezintegrat și nu a pierdut membri, în timp ce Pactul de la Varșovia a trebuit să recurgă direct la forța armelor spre a împiedica Ungaria (1956) și apoi Cehoslovacia (1968) să nu părăsească acea structură politică și de apărare colectivă a statelor comuniste.

Marile întrebări ce stau în fața decidenților aliați dar și a experților în securitate și strategie sunt legate de viitorul NATO, capacitatea sa de supraviețuire și adaptare, identificarea adevăratelor amenințări și echilibrul între dimensiunile „putere” și „securitate” în cadrul Alianței. Ipoteza centrală este că din cauza intereselor naționale specifice fiecărui stat aliat, din cauza specificului constituțional și birocratic, se întârzie formarea unei culturi strategice unitare la nivelul întregii structuri, de asemenea este deficitar „organul” de identificare comună a riscurilor reale și de decizie solidară. Divergențele între adepții apărării teritoriale și cei ai proiectării securității în afara zonei trans-atlantice se suprapun peste cele legate de sporirea sau nu a bugetelor apărării, și contribuția cât mai corectă la aceste cheltuieli. De asemenea, divergențele între statele ce

¹ <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, accesat pe 20 august 2015.

² Din această cauză, SHAPE, AFCENT (Allied Forces Central Europe) și mai multe cartiere generale ACE au trebuit mutate din Franța în Belgia și Olanda, în 1967.

vor ca Rusia să fie supusă unor sancțiuni economice drastice, spre a își revizui comportamentul față de Ucraina (eventual în paralel cu furnizarea de echipamente militare acestui stat), și statele ce depind energetic de Moscova și nu acceptă baze militare permanente NATO pe teritoriul lor și nici ideea că Ucraina ar putea adera la organizație, tind să se accentueze, nu să se diminueze. Oare creșterea puterii agregate e mai importantă pentru NATO decât sporirea securității, sau cele două aspecte pot fi complementare, urmând o traiectorie similară? Folosind teorii ale alianțelor și ale influenței regimului politic asupra deciziilor de pace/război, conchidem că dacă Alianța rămâne unitară și membrii săi fac front comun în fața adversarilor potențiali, prin nivelul de putere acumulată pot descuraja orice adversar revizionist, pe termen scurt și mediu.

NATO – alianța number one în sistemul internațional dar nu lipsită de adversari inteligenți și puternici

Conform indicilor de putere materială agregată, și, în special, datorită aportului covârșitor al SUA, NATO este considerată mai ales de către experții militari, de departe, cea mai puternică alianță politico-militară din istoria cunoscută a umanității iar populația căreia aceasta îi asigură securitatea este de aproximativ opt sute de milioane de locuitori. Deși practic între 1991 și 2012 cheltuielile pentru apărare ale statelor europene au scăzut cu 20%, în timp ce PIB-urile lor combinate au sporit cu 55%³, NATO s-a menținut mai ales prin aportul SUA, în special după anul 2001, când bugetele americane ale apărării au crescut mult peste pragul de 400 miliarde USD annual (după ce în primul deceniu post-Război Rece aceste bugete se redusese continuu). De precizat că între 1985-1989, în medie statele europene alocă 3,1% PIB pentru apărare iar în 2014 doar 1,4%. Doar America Latină alocă sume mai mici raportate la PIB⁴ și state sărace din Africa. NATO ȘI UE trebuie să accepte cooperarea mai intensă, inclusiv în plan militar și să accepte transferuri de forțe și armament, pe bază de complementaritate (mecanismul „Berlin plus” deja există de peste un deceniu). E puțin probabil să ia naștere în viitorul apropiat acea „armată europeană” propusă de președintele Comisiei Europene Jean-Claude Juncker, în martie 2015. Nu doar SUA dar și Polonia, țările baltice, Marea Britanie, ar

³ R. Weitz, „2012 and NATO's unresolved capabilities gap”, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosou.rce/2012-and-natos-unresolved-capabilities-gap>, accesat pe 15 august 2015

⁴ Dominik P. Jankowski, „If Europe is from Venus, then Russia is from Mars”, <http://foreignpolicyblogs.com/2015/07/19/ifeurope-is-from-venus-then-russia-is-from-mars/>, 19 July 2015. Autorul observă că proiectul Juncker e de fapt o reactualizare a proiectului lui Rene Plevin de Comunitate Europeană a Apărării, din anii '50 ai secolului trecut.

considera un asemenea proiect ca fiind dirijat contra eficienței NATO. În schimb ar putea rămâne soluția de rezervă dacă totuși NATO nu va supraviețui crizelor ce vor urma. Nici o alianță cunoscută de istorie nu a durat în eternitate!

La Summit-ul din Țara Galilor din septembrie 2014 s-a afirmat angajamentul ca fiecare stat aliat să aloce măcar 2% pentru apărare, nu direct ci gradual, de-a lungul mai multor ani (un deceniu). În plus, toți aliații trebuie să aloce măcar 20% din bugetul militar pentru achiziții, cercetare și dezvoltare⁵. Chiar în lipsa unor alocări bugetare mărite, aplicând politica de „smart defence” (apărare inteligentă), decisă la summit-ul de la Chicago din 2012, se pot realiza obiective de înzestrare cu echipamente moderne, prin cooperarea mai multor națiuni aliate, în domeniul industriei de apărare. Însă e necesar să fie depășite barierele mentale și birocratice naționale, să se accepte că înarmarea, acest domeniu extrem de sensibil al suveranității statului, poate depinde de parteneriatul cu alte entități suverane⁶.

Actualmente majoritatea experților conchid că Alianța, subfinanțată, se confruntă cu două mari provocări: Rusia la Est și Statul Islamic la Sud. Un actor statal revizionist-agresiv, dispus să riște substanțial spre a își reface sfera de influență, și un grup non-statal coagulat pe temeuri religioase, ce revendică o bază teritorială în dauna statelor existente în MENA (Orientul Mijlociu și Africa de Nord), pun în discuție menținerea ordinii mondiale post-Război Rece. Această ordine are tendința de multipolarizare și se bazează formal pe directoratul celor cinci mari puteri membre permanente ale C.S. al ONU dar în realitate pe supremația militară americană post-Război Rece și pe sistemul de economie de piață liberală. O ordine în care China, India, Brazilia și alte puteri regionale se ridică tot mai vizibil.

În anii 2014-2015, relațiile NATO cu Rusia s-au degradat substanțial, vorbindu-se în rândurile analiștilor strategici de un nou...Război Rece, ceea ce pare deocamdată o exagerare (Rusia nu e URSS, nu mai are o ideologie și o forță economică și demografică similare, dar posedă cele mai multe arme nucleare din lume). Pe fond, statele occidentale au dreptate: Moscova a violat ordinea teritorială de la Helsinki (garantată de OSCE), Carta de la Paris, convenții ale Consiliului Europei, dar mai presus de toate, Carta ONU, luând cu forța un teritoriu (Crimeea) ce aparține de drept Ucrainei. De asemenea, a

⁵ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, accesat pe 25 august 2015. Cităm din declarația finală a summit-ului: „Allies whose current proportion of GDP spent on defence is below this level will: halt any decline in defence expenditure; aim to increase defence expenditure in real terms as GDP grows; aim to move towards the 2% guideline within a decade with a view to meeting their NATO Capability Targets and filling NATO's capability shortfalls”.

⁶ Filofteia Repez, „Smart Defence – Teorie și practică”, *Gândirea Militară Românească* nr. 1, 2013, Statul Major General, p. 81. De precizat că și UE are un program similar numit Pooling and Sharing, pentru cooperare multinațională și intersectorială, în vederea reducerii cheltuielilor alocate apărării.

violat și Actul Constitutiv al CSI din 1991 (Tratatul de la Minsk), Memorandumul de la Budapesta din 1994 și Tratatul de prietenie și cooperare dintre Rusia și Ucraina, datând din 1997.

Folosind argumente forțate precum analogia cu loviturile NATO din Serbia (episodul Kosovo 1999) și din Libia (2011), Moscova aplică o strategie de „lawfare” contra Ucrainei și a statelor occidentale care o sprijină, încercând să discrediteze eforturile NATO de prezervare a status-quo-ului teritorial⁷. Adică se servește de propria versiune a dreptului internațional spre a face propaganda anti-occidentală și a își justifica propriile acțiuni ilegale. Pervertirea normelor de drept internațional cunoscute devine o veritabilă armă în strategia de război „hibrid” a Moscovei. În dreptul internațional, interdicția de a ataca un alt stat, de a îi lua teritoriul cu forța, constituie normă de *jus cogens*, adică normă juridică imprescriptibilă, imperativă, de la care nici un stat nu se poate abate⁸. Moscova a violat cel puțin articolul 2(4) al Cartei ONU, document suprem în dreptul internațional. De pildă, dacă unele state ar semna cu Rusia acorduri care recunosc Crimeea ca parte a statului rus, acele acorduri ar fi lovite din start de nulitate deoarece Rusia a dobândit ilegal acest teritoriu... Referendumul populației din Crimeea, organizat în condiții precare și cu abuzuri numeroase față de legislația Ucrainei, s-a bazat în viziunea Moscovei pe dreptul la autodeterminare al unui așa-zis „popor”, în realitate o parte a populației Ucrainei, țară care nu comisesse abuzuri grave contra drepturilor omului și minorităților, ca să se ceară măsuri excepționale precum în situația din Kosovo. A fost așadar afectată integritatea teritorială a acestui stat. De altfel chiar Rusia recunoscuse în fața Curții Internaționale de Justiție cu ocazia *Kosovo Advisory Proceedings* că:

“[T]he Russian Federation is of the view that [international law] may be construed as authorizing secession under certain conditions. However, those conditions should be limited to truly extreme circumstances, such as an outright attack by the parent State, threatening the very existence of the people in question. Otherwise, all efforts should be taken in order to settle the tension between the parent State and the ethnic community concerned within the framework of the existing State.”⁹.

Evident, Kievul nu poate fi acuzat de tentativă de genocid sau crime contra umanității similare cu cele comise de regimurile Gaddafi și Miloșevici în Libia și Iugoslavia și nici nu poate fi vorba de luptă „legitimă” pentru decolonizare.

⁷ Jean-Dominique Giuliani, „Russia, Ukraine and International Law”, in *European Issues*, Policy Paper of the Fondation Robert Schuman, n. 344, 17 February 2015, pp. 4-6.

⁸ „International law and legality of secession in Crimea”, <http://cjiicl.org.uk/2014/04/20/international-law-legality-secession-crimea/>, accesat pe 20 aprilie 2014.

⁹ *Ibidem*.

De aceea, NATO și UE sunt îndreptățite moral și legal să intervină cumva spre a restabili ordinea de drept, în condițiile în care Rusia, ca stat agresor, blochează prin veto în CS al ONU orice încercare de condamnare a agresiunii și de sprijinire a Ucrainei.

Aceasta din urmă nu e membră a NATO ci partener în cadrul Pfp, la fel ca și Rusia. Cu ambele țări, NATO are relații speciale (Consiliul NATO-Rusia, Actul Fondator din 1997 și Comisia NATO-Ucraina din 1997, pe baza Cartei pentru un Parteneriat Distinct). Ucraina a fost primul stat din CSI care în februarie 1994 s-a alăturat Parteneriatului pentru Pace lansat de țările NATO. În 2005 s-a lansat Dialogul Intensificat NATO-Ucraina iar prin Pfp Trust Funds, Ucraina a fost ajutată să gestioneze probleme de securitate importante. Nu trebuie uitat că Ucraina a sprijinit cu personal „NATO Training Mission” în Irak din februarie 2005, iar în 2007 a trimis personal medical în sprijinul unei Echipe de Reconstrucție Provincială (PRT) din Afganistan, condusă de Lituania, și cel puțin un ofițer de stat major pe lângă ISAF. În iunie 2007, Kievul a trimis inclusiv o fregată în sprijinul operației Active Endeavour în Mediterana.

Așadar doi vecini-parteneri ai NATO se află în stare de război nedeclarat, miza fiind teritorială și geostrategică. NATO nu poate privi nepăsător cum un stat partener de încredere e ciuntit teritorial sau chiar îngenunchiat (adică i se anulează suveranitatea) de către celălalt, dar nici nu riscă o confruntare armată cu Moscova. A devenit clar că NATO nu poate ajuta direct Ucraina, statul agresat de Rusia, deoarece acesta nefiind țară-membră nu se poate activa articolul 5 al Tratatului de la Washington. Iar Ucraina nu poate intra în Alianță fiindcă are probleme teritoriale grave cu un stat vecin, așadar indubitabil există un mecanism de tip cerc vicios. Cu alte cuvinte, Rusia are tot interesul să facă în așa fel încât Ucraina să nu devină un stat stabil, democratic, cu granițe necontestate. Rusia dorește de fapt să își refacă sfera de influență tradițională iar Ucraina e piesa de bază, prin dimensiunea și poziția sa pivotală, dar și prin existența a milioane de etnici ruși între granițele țării.

Politologul american neorealist John Mearsheimer susținea că acțiunea Rusiei de ocupare ilicită a Crimeei a fost de fapt cauzată de teama „echipei Putin” că NATO se va extinde și la Ucraina iar Rusia va fi obligată să abandoneze baza militară portuară din Sevastopol¹⁰.

„Putin’s pushback should have come as no surprise. After all, the West had been moving into Russia’s backyard and threatening its core strategic interests, a point Putin made emphatically and repeatedly.”¹¹

¹⁰ John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin,” *Foreign Affairs* (September/October 2014), <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.

¹¹ *Ibidem*.

Fiind vorba de percepții diferite, ale Rusiei și ale Occidentului, nu mai e atât de important de știut dacă motivațiile Rusiei au fost defensive sau ofensive. Agresiunea s-a produs, granițele au fost schimbate prin forță, partenerul de securitate al NATO nu a putut fi ajutat să reziste încă de la început, NATO neavând încă mecanisme de a contracara războiul hibrid nici măcar pentru state aliate. Iar soluția cea mai facilă – anume ca liderii NATO să fi declarat solemn între anii 2008-2012 ca Alianța consideră Ucraina un stat neutru și nu se are în calcul sub nici o formă primirea sa în alianță – ar fi liniștit doar parțial Rusia dar ar fi contravenit principiului „open doors” asumat încă din 1999 de către Alianță. Măcar și pentru că aproape jumătate din ucraineni erau favorabili ideii de aderare. Din punct de vedere politic, ar fi fost dificil pentru credibilitatea aliaților să se refuze etern candidatura unui stat aspirant spre a liniști un alt stat partener, fără a da impresia de slăbiciune. Mai ales că la summit-ul NATO de la București din aprilie 2008 s-au „duelat” Germania cu SUA și Polonia, prima fiind cea care s-a opus cel mai clar oferirii perspectivei de aderare Ucrainei, mai ales spre a nu irita Rusia.

Riscul de război clasic sau „hibrid” între NATO și Rusia

Desigur, riscul unui război clasic între NATO și Rusia, deși existent, e unul scăzut, niciuna dintre tabere neavând un interes rațional în acest sens, mai ales ținând cont de efectele unor potențiale lovituri nucleare asupra populațiilor și bazei materiale a statelor implicate. Diferența majoră e legată de leadership, de regimul politic: în Rusia V. Putin e un decident autoritar, ce are cam toate pârghiile necesare spre a decide pacea sau războiul („vertikala puterii” este sintagma folosită spre a descrie mecanismul decizional rusesc), în timp ce membrii NATO sunt state democratice în care procesele decizionale au parte de constrângeri politice și constituționale, ce îngrădesc marja de manevră a liderilor. La nivel de alianță, țările NATO decid prin consens activarea articolului 5, în Consiliul Nord-Atlantic, iar Moscova știe că aliați precum Grecia, Ungaria, Slovacia, ce au mari interese economice legate de Rusia (afaceri, investiții în centrale nucleare, gaze naturale etc) vor bloca probabil decizii ce ar pune-o pe cea din urmă în situații delicate. Cel mai mare risc este ca Rusia să creadă că nu se va reuși activarea acestui articol-cheie nici în caz de agresiune, mai ales dacă va recurge la forme ascunse, hibride, indirecte de agresiune. În acest caz, deși puterea agregată a NATO este superioară celei a Rusiei, aceasta ar putea încerca să „spargă” unitatea decizională a aliaților,

intuind lipsa de viziune comună strategică¹². Așa cum arăta recent secretarul general al NATO, Stoltenberg „cyber is now a central part of virtually all crisis and conflicts, NATO has made clear that cyber attacks can potentially trigger an Article 5 response”¹³. Apărarea cibernetică, dejucarea strategiilor de propagandă ostilă și de *lawfare*, dar și o Uniune Energetică Europeană (proiect polonez în cadrul UE) care să ofere alternative țărilor șantajate de Rusia, devin elemente esențiale în procesul de adaptare a Alianței la adversarii potențiali sau reali.

Dar acțiunile Rusiei care, să nu uităm, au început mai dinainte (august 2008 – războiul contra Georgiei, urmat de proclamarea a două state independente pe care acum Rusia vrea să le integreze economic și politic în propria sa structură) și mai ales faimoasa doctrină Medvedev (apărarea rușilor din afara granițelor când sunt în pericol, chiar încălcând suveranitatea statelor „vinovate”) au produs un sentiment de insecuritate în statele aliate. Trebuie spus că statele baltice au minorități rusești consistente și se tem de provocări orchestrate de la Moscova. Mai mult, e aproape sigur că oficiali ruși au transmis semnale Ungariei și altor state ce au grupuri etnice dispersate în țări vecine, încurajând revendicări autonomiste (a se vedea scrisoarea lui Vladimir Jirinovski, deputat rus extremist, ex-vicepreședinte al Dumei, către ministerele de externe din România și Polonia, în 2014 în care solicita împărțirea teritoriilor de vest ale Ucrainei).

Analiștii militari afirmă că Rusia a inaugurat așa-zisul război „hibrid” (invazie camuflată, propagandă, dezinformare, război informațional, atacuri cibernetice, șocuri economice voluntare etc.) cu care a îngenuchiat Ucraina până la un punct¹⁴. De asemenea, a executat numeroase manevre de intimidare în spațiul aerian al Mării Negre, Mării Baltice, Mării Nordului și chiar în zona Mării Mânecii. Așadar multe exerciții militare provocatoare, toate menite probabil să „verifice” reacțiile statelor NATO. De asemenea, a anunțat că ar putea instala rachete nucleare în Crimeea, aducând acolo și armamente grele, trupe, mărirind infrastructurile. Rusia a abandonat în 2007 Tratatul CFE (ca reacție la abandonarea de către SUA a Tratatului ABM în 2002 și la non-ratificarea de către statele aliate a versiunii revizuite a CFE, după ce Moscova nu a respectat promisiunea luată la summit-ul OSCE de la Istanbul de a își

¹² Profesorul Rebecca Moore de la Colegiul Concordia din Minesota afirmă că „I would say that there is perhaps a lack of a really common vision, as to what the alliance's ultimate political purpose is”. Unii aliați vor un NATO global, implicat în securitatea altor continente, alții vor un NATO strict pentru apărare teritorială colectivă. Vezi mai pe larg – „How strong is the Nato military alliance?”, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31503859>, accesat pe 24 august 2015.

¹³ Paul Mc Leary, „NATO Chief: Cyber Can Trigger Article 5”, <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2015/03/25/nato-cyber-russia-exercises/70427930/>, accesat pe 28 martie 2015.

¹⁴ Julian Lindley French, „NATO and New Ways of Warfare: Defeating Hybrid Threats”, http://lindleyfrench.blogspot.ro/2015_05_01_archive.html, accesat pe 19 May 2015.

retrage trupele din Georgia și Transnistria), obligând statele NATO să facă la fel – de unde riscul de proliferare a armelor convenționale în Europa de Est. E greșit spus că Rusia a „inventat” războiul hibrid: el există cel puțin din perioada interbelică – a se vedea tacticile Germaniei hitleriste față de Franța, Marea Britanie și țările din Est, cu minorități germane pe teritoriul lor. Să spunem că Moscova doar l-a redescoperit, după o perioadă de pauză.

Acum Rusia acuză NATO că se servește de armata ucraineană spre a duce un război mascat contra intereselor rusești, astfel că armata ucraineană a fost denumită în batjocură „legiunea străină” a NATO¹⁵. În timp ce aliații consolidează în grabă flancul estic, cu grijă spre a nu provoca suplimentar Rusia și a nu sabota definitiv Tratatul Rusia-NATO din 1997 (ce interzice bazele militare permanente pe zona de contact), Rusia aduce trupe și armament pe flancul său vestic, transformând Kaliningrad și Crimeea în platforme avansate de proiectare a puterii. Navele, rachetele și submarinele rusești din Crimeea ar putea distruge prin lovituri surpriză nave mari aliate, sau le-ar putea interzice accesul (*denial strategies*). NATO trebuie să contracareze propaganda agresivă a rușilor și să instaleze capacități de lovire-anihilare a forțelor rusești din Marea Neagră.

Generalul Philip Breedlove, comandantul suprem aliat din Europa (SACEUR), afirma pe 25 februarie 2015 că:

„What we have seen is that Crimea has been transformed in some fairly significant ways as far as weapon systems in the Crimea”. „These weapon systems — from air defense systems that reach nearly half of the Black Sea to surface attack systems that reach almost all of the Black Sea area — have made the platform of Crimea a great platform for power projection into this area”.

Generalul american se teme mai ales de sistemele de rachetă antiaeriană și anti-navă rusești ce ar putea distruge vase aliate în Marea Neagră, dar desigur și de aducerea de arme nucleare acolo. Prezența militară masivă a Rusiei pe frontul din Siria sporește presiunea și asupra zonei Mării Negre, mai ales din cauza apropierei geografice și a trecerii navelor Moscovei prin strâmțorile turcești. Ankara nu a blocat accesul acestora în ciuda deteriorării grave a relațiilor ruso-turce, după ce aviația militară turcă a doborât în noiembrie 2015 un avion rusesc Suhoi 24 acuzat că i-a violat spațiul aerian. Mai grav e că Rusia, deși lovită economic extrem de dur de sancțiunile statelor occidentale, de renunțarea voluntară la piața turcească, și cu venituri din petrol și gaze diminuate de prețul scăzut al barilului, e decisă să aloce peste 4,5% din PIB pentru apărare până în 2020. Niciun stat NATO în afară de SUA nu și-ar permite un asemenea procent, fără a provoca nemulțumirea populației. Forțele

¹⁵ Kimberly Marten, „Putin’s Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine”, *Washington Quarterly*, Summer 2005, p. 191.

armate rusești ce numără 771.000 soldați și ofițeri activi vor primi 600 de avioane, 1.100 elicoptere, 100 nave din care 24 submarine, 2.300 tancuri și 2000 piese de artilerie, la un cost estimat de 283 miliarde USD. Ca să justifice în ochii populației necesitatea de a lua de la consum acești bani și a îi aloca apărării, regimul Putin va intensifica probabil propaganda anti-NATO, prezentând activitățile Alianței ca fiind un pericol intens pentru Federația Rusă – lucru de altfel confirmat de noua doctrină militară rusă din 2014¹⁶. Numeroase trupe, armamente și radare vor fi instalate pe zona de graniță cu NATO, dar și în Crimeea, ceea ce va obliga aliații să accepte la rândul lor desfășurări de trupe și echipamente militare suplimentare în Est, și creșteri în bugetele de apărare.

Problema structurală cea mai acută este una la fel de veche precum existența statelor și a formațiunilor pre-statale din Antichitate. Nici țările NATO nu cunosc exact intențiile Rusiei (cu toate că știindu-i valorile și normele din discursuri oficiale și având acces la intelligence strategic, îi pot înțelege interesele naționale și obiectivele), nici Rusia nu cunoaște exact intențiile tuturor statelor membre, nici măcar pe cele considerate cele mai relevante. Profesorul Sebastian Rosato afirmă că „intențiile sunt informație privată – doar statele însele își cunosc intențiile”. Nici ideologia, nici tipul de regim sau scopurile anunțate oficial nu oferă informație perfect credibilă¹⁷. Incertitudinea generează teamă și dorința de a crește puterea proprie în dauna competitorului, așadar mecanismul specific de „dilemă a securității”. Marile puteri tind să își ascundă intențiile sau să și le reprezinte eronat, de aceea e dificil de spus în funcție de un anumit context dacă un actor statal e revizionist și își ascunde planurile agresive sau e *pro-status quo* dar vrea să „decurajeze prădătorii” prin metode agresive¹⁸. Neorealismul Charles Glaser afirmă că și state satisfăcute pot căuta expansiunea teritorială ca metodă de protecție contra revizionistilor, folosind cursa înarmărilor și generând insecuritate pentru alți actori, ajungând să amenințe *status quo-ul*¹⁹.

¹⁶ Elisabeth Braw, „Russia's Conscript Conundrum”, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2015-08-25/russias-conscription-conundrum>, accesat pe 25 august 2015.

¹⁷ Sebastian Rosato, „The Inscrutable Intentions of Great Powers”, *International Security*, vol. 39, no. 3, Winter 2014-2015, pp. 48-88. Vezi citatul la p. 86.

¹⁸ *Ibidem*, p. 87. Rosato atrage atenția asupra faptului că intențiile statelor se pot schimba de-a lungul timpului, fiind imposibil de anticipat corect, întotdeauna. De aceea, calculul puterii agregate e preferat de state în cadrul mecanismului de balanță a puterii, spre a își modela comportamentul și așteptările reciproce. În acest sens, observăm noi, Rusia probabil nu crede că intențiile statelor NATO ce vor baze militare permanente la granița comună sunt pașnice, considerându-le revizioniste. La rândul lor Polonia și România nu cred că Rusia ar putea avea o mentalitate pur defensivă dar bazată pe agresivitate, spre a își apăra sfera de influență.

¹⁹ Ch.L. Glaser, *Rational Theory of International Politics*, Princeton University Press, Princeton, and Oxford, 2010, p. 36. El mai afirmă că: „Expansion could increase a state's security in a variety of ways, including increasing its resources and resource autonomy;

Vorbele împăciuitoare și declarațiile benigne nu pot decât în mică măsură să altereze acest cadru de acțiune, odată ce măsurile de pedepsire și retorsiune între Occident și Rusia au fost puse în funcțiune.

Provocarea islamistă și cea imigraționistă

Rusia nu e singura problemă existentă pe flancurile Alianței. În ultimii doi ani, *Statul Islamic* (ISIS sau Da'esh) contituie o provocare majoră la adresa valorilor occidentale, dar și o amenințare la adresa vieților cetățenilor statelor aliate²⁰. O parte din tinerii jihadiști proveniți din state occidentale și care au plecat să lupte în Siria și Irak, riscă să se întoarcă și să recurgă la acțiuni teroriste. „Califatul” Islamic constituie o pepinieră de jihadiști aproape de granițele sudice ale NATO și un magnet pentru cetățenii statelor europene care contestă valorile laice, democratice, în favoare celor religioase extremiste. Faptul că Siria și Irak s-ar putea dezintegra, formându-se state etnice și/sau religioase nu amenință direct NATO dar pune probleme grave de securitate țărilor europene. Alte grupări radicale precum Al Nusra, Hezbollah sau Brigăzile Quds (iraniene) pot deveni la rândul lor riscuri de securitate pentru interesele aliaților atlantici. De asemenea, retragerea grosului forțelor din Afganistan, după finalizarea ISAF și lansarea operației Resolute Support în ianuarie 2015, lasă deschisă posibilitatea ca talibanii să transforme din nou acest stat în postura de „eșuat”, iar grupările islamice radicale ar putea activa celule adormite de pe teritoriul statelor membre, spre a comite atacuri. De menționat că o parte dintre islamiștii din Afganistan, localnici sau străini, s-au proclamat ramură a Statului Islamic, ceea ce sporește gradul de risc.

Deși Rusia și ISIS nu cooperează și nu au în comun o strategie anti-Occident, acțiunile lor pot pune probleme majore pentru NATO și statele membre, mai ales dacă prin coincidență se vor petrece simultan, fie și în zone diferite. Un articol publicat în anul 2015 de *NATO Review* discută posibilitatea ca ISIS să facă rost de arme nucleare –

„Furthermore ISIL’s success is based on an effective media strategy of looking at the utmost possible ‘news effect’ of their attacks. Together with their access

decreasing its adversary’s resources and in extreme cases eliminating its adversary as a sovereign state; and improving its ability to employ its resources effectively by, for example, providing a buffer zone against invasion, strategic depth, or more defensible borders. Similarly, even if it did not desire additional territory, a security seeker might start a war to weaken its adversary, thereby increasing its own security”. Această frază se potrivește foarte bine cu ceea ce a făcut Rusia contra Ucrainei în 2014-2015, pe care a dorit să o slăbească și să o controleze pe mai departe, limitându-i și suveranitatea.

²⁰ Andrew Rettman, *Nato describes Russia and Islamic State as main threats*, <https://euobserver.com/foreign/125621>, 15 September 2014.

to high levels of funding, these three elements bear the real risk of the group turning into practice what up to now has been largely a theoretical possibility: to actually employ weapons of mass destruction or CBRN material in terrorist attacks.”

Bazinul uman recrutat de ISIS este în expansiune – „the hundreds if not thousands of foreign fighters from the Arab world and Western countries in ISIL’s ranks, some of them with solid knowledge including in chemical, physical and computer sciences, makes ISIL special”²¹. Împotriva acestor amenințări de tip arme de distrugere în masă (WMD, NATO trebuie se se folosească prioritar de *Combined Joint CBRN Defence Task Force* și de *Joint CBRN Centre of Excellence* aflat în Cehia, dar și de cooperarea cu serviciile de intelligence ale țărilor partenere.

Chiar dacă Occidentul, având aliați locali puternici, va reuși să contribuie la zdrobirea ISIS, ceea ce va urma în regiunea Orientului Mijlociu, e departe de a semăna cu situația de dinainte de Primăvara Arabă. Turcia, Arabia Saudită, Iranul, grupările kurde și cele radical sunnite (Al Nusra) și šiite (Hezbollah) își vor disputa supremația în zonă și vor modifica probabil și granițele²². Vor exista ciocniri militare și intervenții directe prin lovituri aeriene, dar și acțiuni subversive (război de a patra generație), cu durată greu de determinat. Vor avea loc abuzuri grave și violări ale drepturilor omului, chiar dacă nu de talia celor comise de Da’esh. Ankara luptă acum atât contra kurzilor din PKK cât și contra ISIS, așadar un stat NATO de flanc se găsește puternic angrenat în disputele ce vor influența viitorul securității europene. Aliații din NATO inițial s-au solidarizat cu Turcia, stat atacat cu rachete dinspre Siria și ulterior cu atentate teroriste, dar Germania, Olanda și SUA urmau să își retragă cel târziu în ianuarie 2016 forțele și rachetele Patriot din Turcia (din provinciile Kahramanmaraş și Gaziantep), probabil și ca semn de protest față de bombardamentele turce contra kurzilor din nordul Irakului²³. Aceste rachete fuseseră instalate în 2013, prin acordul la nivelul NATO, spre a apăra Turcia de atacuri cu rachete ale guvernului sirian. Acum adversarul esențial al Turciei e ISIS, care nu atacă cu rachete ci prin acțiuni sinucigașe cu bombă, desfășurate chiar pe teritoriul turcesc (la concurență cu atentatele teroriste comise de

²¹ „Could ISIL go nuclear?”, *NATO Review*, http://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/ISIL-Nuclear-Chemical-Threat-Iraq-Syria/EN/index.htm?utm_medium=email&utm_campaign=NATO+Review+Could+ISIL+go+nuclear&utm_content=NATO+Review+Could+ISIL+go+nuclear+CID_ba3593757ab6c5baaccee4e490158f10&utm_source=Email%20marketing%20software&utm_term=Read%20more, accesat pe 24 august 2015.

²² Aaron Stein, „New Allies against ISIS Pose New Threats”, <http://www.atlanticcouncil.org/news/in-the-news/stein-new-allies-against-isis-pose-new-threats>, accesat pe 21 august 2015.

²³ „US, Germany to withdraw Patriot missiles from Turkey”, http://www.todayszaman.com/diplomacy_us-germany-to-withdraw-patriot-missiles-from-turkey_396671.html, accesat pe 22 august 2015. De semnalat că Germania a finalizat retragerea sistemului de apărare antirachetă din Turcia în decembrie 2015.

radicalii kurzi). Pe de altă parte SUA și Turcia se pregătesc să proclame o zonă de protecție (*safe heaven*) în Nordul Siriei, spre a opri exodul sirienilor amenințați de ISIS și a le garanta securitatea. Zona nu are deocamdată acceptul președintelui sirian Assad (implicit nici pe al Rusiei, sprijinitorul cel mai important al regimului de la Damasc) și va genera probabil și acțiuni teroriste ale islamiştilor. Totuși dacă zona va funcționa s-ar putea stopa exodul sirienilor către Europa.

Imigrația necontrolabilă. Venirea unui număr record de imigranți din Orientul Mijlociu și Africa de Nord în UE, în cursul anilor 2014-2015 – sute de mii de sirieni, sudanezi, eritreeni, malieni etc – care iau cu asalt Turcia, Grecia și Italia de Sud apoi se îndreaptă spre Balcanii de Vest (mai ales Serbia și Macedonia) și apoi spre teritoriul continental al UE via Ungaria, riscă să producă efecte de destabilizare și asupra NATO²⁴. Nu doar că între aceștia este foarte probabil să se afle și militanți islamici, agenți ascunși ai ISIS, Al Nusra, Boko Haram sau ai Iranului etc. dar cheltuielile pe care statele europene le vor avea de făcut pentru cazarea, hrănirea și inserția socială a acestora vor duce probabil la stagnarea bugetelor apărării în unele țări aliate²⁵. Spre a nu mai menționa tensiunile societale generate de sosirea valurilor de imigranți și reacția extremei drepte xenofobe și a populiștilor europeni. O falie ar putea apărea între clasa politică și cetățenii nemulțumiți de mozaicul etno-religios. De asemenea, menționez că începând cu 22-23 august 2015, Grecia, stat membru al UE și NATO, –a permis unor grupuri mari de refugiați sirieni să ia cu asalt granița Republicii Macedonia (FYROM), stat non-NATO și non-UE, deja fragilizat de propriile conflicte etnice slavo-albaneze. Faptul că un stat ce aparține Occidentului contribuie la destabilizarea Balcanilor de Vest, chiar și involuntar (în timp ce împiedică integrarea FYROM în cele două organizații²⁶), reprezintă un semnal de alarmă pentru cele două structuri-simbol ale Occidentului.

Cum se identifică adversarii, cum se planifică apărarea

Există opinia că NATO post-Război Rece s-a specializat în prea mare măsură în misiuni internaționale de reconstrucție post-conflict, neglijând oarecum apărarea colectivă teritorială și încurajând adversarii să organizeze anumite forme de rezistență agresivă. A fost așadar opțiunea pentru misiunile de

²⁴ „1.500 de imigranți blocați în fâșia verde de la frontieră au pătruns în Macedonia din Grecia”, <http://www.agerpres.ro/externe/2015/08/22/1-500-de-imigranti-blocati-in-fasia-verde-de-la-frontiera-au-patruns-in-macedonia-din-grecia-23-22-28>, accesat pe 23 august 2015.

²⁵ <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/aug/10/10-truths-about-europes-refugee-crisis>, accesat pe 22 august 2015.

²⁶ În aprilie 2008, la summitul NATO-NAC de la București, Grecia a blocat aspirațiile de integrare euroatlantică ale Republicii Macedonia, din motive cultural-identitare.

tip *out of area* o eroare strategică sau o opțiune cu efecte benefice? Prima întrebare se referă la utilitatea unei alianțe politico-militare prin prisma necesității de a evita războaiele fără a sacrifica interese naționale și supranaționale majore.

Teoriile alianțelor și ale păcii democratice ne oferă câteva ipoteze demne de luat în seamă, precum și material pentru studiu comparat empiric. Neorealismul Stephen Walt a demonstrat că formarea alianțelor se bazează atât pe echilibrul de putere cât și pe balanța amenințării – nu doar capitalul de putere ci și capacitatea de a crea pericol pentru alți actori generează mecanismele de coalizare și evident de păstrare a vigorii unei alianțe. Iar amenințarea e generată de intenția ostilă, proximitate geografică, capabilități și experiențele istorice anterioare. O Rusie slabă și divizată urma să antreneze o slăbire a NATO, rămasă fără un adversar tenace. Astfel că Japonia sau China puteau deveni adversarul necesar existențial pentru NATO. Însă Walt a anticipat oarecum evenimentele de azi, scriind în 1990 „statele din Europa de Est s-ar putea îndrepta în direcția Vestului dacă intențiile sovietice vor fi din ce în ce mai amenințătoare”. În schimb fără amenințarea „clară și prezentă”, SUA nu aveau de ce să mențină o prezență militară semnificativă în Europa²⁷. S-a dovedit că treptat amenințarea Rusiei a prins contur iar SUA și-au păstrat totuși prezența militară vizibilă în Germania, Italia, ulterior deplasând forțe și echipamente către flancul estic, dar numai după agresiunea rusă în Ucraina. În schimb, NATO a suferit cu certitudine acțiunea de „penetrare” din partea Rusiei, vizibilă la nivelul unor state ca Ungaria, Slovacia, Grecia, parțial Bulgaria, ce depind masiv de energia naturală importată de la ruși, și unde lobby-ul pro-rus e foarte activ. Slovacia și Cehia se opun de pildă unor baze militare permanente pe teritoriul lor²⁸, pe când Polonia cere cu vehemență asemenea baze. De aceea Grupul de la Vișegrad, format din aceste trei state plus Ungaria, riscă să devină o simplă formulă diplomatică, lipsită de orice liant strategic. Walt pronostica în 1998 că balanța de putere mondială va rămâne nemodificată mult timp fiind „extrem de stabilă”, cu SUA ca actor dominant al sistemului iar URSS într-o situație de inferioritate structurală²⁹. Însă acum situația e ușor schimbată, SUA fiind într-un lejer declin, potențat de marea criză economică din 2008-2013, iar Rusia alături de China încercând să formeze un pol rival de putere – a se vedea Organizația de Cooperare de la Shanghai care e totuși departe de a fi o alianță. Organizația BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud) e doar un format economic de cooperare, nicidecum un embrion de alianță anti-NATO cum ar dori unii comentatori politici ruși. Dar SUA și ceilalți aliați trebuie să

²⁷ Stephen M. Walt, *Originea Alianțelor*, trad. de Camelia Boca, Ed. Institutul European, Iași, 2008, p. 32.

²⁸ „No NATO Basis Here, Slovakia Says”, <http://www.thedaily.sk/no-nato-bases-here-slovakia-says/>, accesat pe 25 august 2015.

²⁹ *Ibidem*, p. 361.

investească nu doar în capacități militare moderne ci mai ales să aibă economii competitive, producătoare de joburi, de inovație și prosperitate. Exact ceea ce Rusia și ISIS nu (mai) pot genera pentru populațiile pe care le guvernează, din cauza formelor de embargo impuse de comunitatea internațională și de aspectul „prădător” al elitelor aflate la putere³⁰.

Adeții ideii că alianțele asigură pace și stabilitate pe termen lung, arată că alianțele defensive contribuie la o lume mai pașnică, „reducând incertitudinea și percepțiile eronate ce pot conduce la război”³¹. Efectul de descurajare împiedică actorii revizionști să comită agresiuni iar actorii satisfăcuți își asigură reciproc, colectiv, securitatea și evită mecanismele de dilemă a securității. Alianțele defensive descurajează agresiunile (adică inițierea ostilităților militare) dar pot favoriza intransigența statului-țintă, care știe că va fi apărat de aliați, ceea ce poate conduce la război prelungit, de uzură (în locul unuia bilateral, localizat) în caz că agresorul nu mai poate fi descurajat. Cu toate acestea, efectul de descurajare e cel dominant statistic, ne asigură Ashley Leeds³². Iar alianțele formalizate prin tratate arată că liderii statelor aliate vor să aibă un comportament predictibil față de ceilalți parteneri dar și față de adversari, evitând non-intervenția, blatul, pasivitatea, asumându-și riscurile unui angajament colectiv³³.

Dar există și teoria opusă, cum că alianțele de fapt „alimentează cursa înarmărilor și conduc către contra-alianțe destabilizatoare”³⁴. Un studiu semnat de Randolph Siverson și Joel King arată că națiunile membre în alianțe au probabilitate mai mare de a fi implicate în războaie, decât cele necuprinse în asemenea structuri defensive, existând un fel de „contagiune” a războiului prin structura alianțelor³⁵. Adică războaie inițial localizate, între două state, devin regionale sau mondiale în acest fel. George Liska, un faimos expert în alianțe, considera că per se, alianțele nici nu sporesc nici nu scad riscul de război³⁶. Alianțele în sine nu declanșează războaie, dar pot contribui fie la diminuarea probabilității de declanșare fie, odată declanșate, pot contribui la o durată mai

³⁰ V. Daniel W. Drezner, „Military Primacy Doesn't Pay (Nearly As Much as you Think)”, *International Security*, vol. 38, no. 1, September 2013, pp. 52-79.

³¹ Alex Mintz, Karl de Rouen, *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, 2010, p. 126.

³² Brett Ashley Leeds, „Do Alliances Deter Aggression? The Influence of Military Alliances on the Initiation of Militarized Interstate Disputes”, *American Journal of Political Science*, vol. 47, no. 3, July 2003, pp. 427-439. Vezi la p. 437.

³³ James D. Morrow, „Alliances, Credibility, and Peacetime Costs”, *Journal of Conflict Resolution*, vol. 38 no.2, 1994, pp. 270-97.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Randolph Siverson, Joel King, „Alliances and the Expansion of War”, in John A. Vasquez, Marie T. Henahan, *The Scientific Study of War and Peace*, 1999 (2nd ed.), Lexington Books, pp. 161-163.

³⁶ G. Liska, *Nations in Alliances. The Limits of Interdependence*, Johns Hopkins University Press, 1962, p. 138.

mare prin agregarea resurselor și sprijin între aliați. Un actor revizionist va iniția un conflict contra unei alianțe dacă fie o depășește în aria capabilităților militare și economice, fie speră să îi divizeze pe aliați sau are informații că aceștia sunt deja divizați, unii având interese comune cu ale agresorului, sau fiind gata să intre într-o stare de aliniere (sau măcar de pasivitate) din teamă. Agresorul (statul revizionist dacă e vorba de adversarul unei alianțe defensive) va căuta să îi divizeze pe aliați, să îi separe prin „wedge strategies” (strategii de dezbinare) și „acomodare selectivă”, sperând să le genereze un comportament de „bandwagoning” (aliniere), „buckpassing” (evitarea implicării prin aruncarea poverii de balansare pe umerii altuia) sau distanțare (ascundere), în locul unuia de balansare³⁷. Este ceea ce Rusia încearcă să facă cu Ungaria, Grecia, Bulgaria, Slovacia și alte state NATO ce depind de importuri energetice sau de acces la fonduri.

Devine clar că NATO și Rusia sunt prinse într-un mecanism de dilemă a securității, și, din păcate, percepțiile de teamă reciprocă se accentuează deoarece fiecare actor îl vede pe celălalt ca „lacom”, revizionist³⁸, fiecare percepe propria capacitate de descurajare (deterrent) ca fiind deoacumdată suficientă (mai ales forțele nucleare) dar pe termen lung în declin. Moscova din cauza sancțiunilor economice, a prețului foarte mic al barilului de petrol, dar mai ales din cauza scutului antirachetă american dublat de cel pe care NATO îl va avea, iar NATO pentru că aliații întârzie să crească bugetele militare în timp

³⁷ Timothy W. Crawford, „Preventing Enemy Coalitions. How Wedge Strategies Shape Power Politics”, *International Security*, vol. 35, no. 4, Spring 2011, pp. 155-189. V. mai ales pp. 187-188.

³⁸ Charles L. Glaser, *Rational Theory of International Politics*, Princeton University Press, Princeton, and Oxford, 2010, p. 37. Acest autor american neorealist defensiv insistă pe capitalul de putere al actorilor și specificul sistemului internațional (nivelul structural), dar și pe motivațiile statelor legate de interese și percepții (nivelul unității, adică al statului), arătând că există state „lacom” și state satisfăcute, care caută mai ales securitate. Între două state „security-seeking”, și când predomină armele defensive asupra celor ofensive, ceea ce consolidează descurajarea, mecanismul de dilemă a securității e ușor de ținut în control și astfel să se evite războaiele sau crizele grave. Face și distincția între „greedy state”, actor motivat atât de lăcomie cât și de nevoia de securitate, și „purely greedy state”, actor motivat numai de setea de putere și neinteresat de securitate. Evident e vorba de ideal-tipuri, în realitate fiind dificil de separat clar. Rusia de pildă este lacomă de teritorii și resurse dar e și obsedată de securitate. Teritoriul luat de ruși cu forța de la Ucraina are pe lângă valoarea simbolică și rolul de a spori securitatea națională prin dobândirea unor poziții strategice avansate, cum e cazul cu Crimeea. Evident, din unghiul perceptiv al regimului Putin și al adepților săi, NATO (și mai ales SUA) sunt actorii „lacomi” și revizionisti, pentru că Alianța occidentală s-a extins în dauna sferei de influență sovietice/rusești. Dacă NATO și SUA oferă garanții de securitate Rusiei, cum ar fi un acord de dezarmare sau recunoașterea unei sfere de influență, iar Rusia continuă politicile sale de a lua teritorii locuite de etnici ruși de la vecini, se poate spune că este un actor „pur lacom”, un revizionist sistemic. Mai trebuie spus că Glaser, spre deosebire de Kenneth Waltz, consideră că teoria sa e atât una de politică externă cât și o teorie a relațiilor internaționale, pentru că folosește factori explicativi atât de la nivel sistemic cât și de la nivelul unității.

ce SUA își diminuează și ea aceste cheltuieli – iar balanța între arme ofensive și defensive teoretic e favorabilă ultimelor³⁹, ceea ce ar trebui să convină NATO, actorul perceput de noi ca *status-quo*.

O înlănțuire de provocări și reacții de răspuns pot conduce prin escaladare la conflict armat. După cum remarcă Ian Kearns, Lukasz Kulesa și Thomas Frear

„One aspect of the confrontation, as previously documented by the ELN, has been a game of Russian-instigated dangerous brinkmanship which has resulted in many serious close military encounters between the forces of Russia and NATO and its partners over the last 15 months. Another aspect however has been the increased scope and size of the military exercises conducted by both Russia and by NATO and its partners in the Euro-Atlantic area since the Ukraine crisis began.”⁴⁰.

Rusia nu poate accepta rațional o închețare militară cu NATO, fără a avea la rândul său aliați puternici. Ar fi depășită în ceea ce privește calitatea armamentului și numărul de trupe, dar ar conta la capitolul arme nucleare și rachete. De aceea, Moscova ar putea crede că nici NATO nu va risca o confruntare accidentală și că va ceda în fața șantajului de tip *brinkmanship*. O parte din efectul scontat de Moscova prin acțiuni provocatoare față de NATO este pentru „uz intern”, spre a da satisfacție electoratului lui V. Putin. În Occident, elitele politice guvernante știu că o parte dintre populații sunt pro-Rusia, mai ales segmentul populist, naționalist gen Jobbik în Ungaria sau Frontul Național francez. Chiar fără a crede în teorii conspiraționiste de tip „coloana a cincea”, e clar că Rusia are pârghii de acțiune asupra societăților statelor UE mai mari decât au acestea față de societatea rusă.

Folosind și teoria păcii democratice, trimitem la opera clasică a americanilor Dan Reiter și Allan Stam *Democracies at War*, aceștia arătând că liderii democrației aleg de obicei să își implice țările în războaie ce pot fi victorioase, deoarece doresc să câștige alegerile și nu ar risca inutil pierderea popularității și a puterii. Liderii beneficiază de informații de calitate pe baza cărora iau decizii raționale, de aceea democrațiile tind să câștige conflictele cu

³⁹ Chiar și înainte să fie eficient scutul anti-rachetă al SUA și NATO, posesia de arme nucleare și capacitatea de „second strike” asigură avantajul armelor defensive. Dacă SUA și NATO vor realiza sisteme de „scut” anti-balistic relativ etanș, vor avea un avantaj asupra Rusiei și Chinei, prin descurajare cu amenințarea folosirii de arme ofensive cum ar fi lovituri nucleare tactice.

⁴⁰ Ian Kearns, Lukasz Kulesa, Thomas Frear, „Preparing for the Worst: Are Russian and NATO Military Exercises Making War in Europe more Likely?”, http://www.europeanleadershipnetwork.org/preparing-for-the-worst-are-russian-and-nato-military-exercises-making-war-in-europe-more-likely_2997.html, accesat pe 12 august 2015.

regimurile non-democratice⁴¹. De asemenea, în cadrul acestei teorii s-a mai invocat și calitatea umană superioară a soldaților democrațiilor, moralul superior și capacitatea sporită de inițiativă-leadership față de militarii regimurilor non-democratice⁴². *Constrângerile* constituționale interne limitează marja de manevră a liderilor democrațici, ca și nevoia de sprijin popular, spune Bruce Russett, ceea ce face mai puțin probabilă decizia de acțiune militară masivă, în afară de autoapărare⁴³. Dar un alt cercetător, Alexander Downes atrage atenția că uneori liderii democrațiilor abandonează prudența pragmatică: „Democratic processes can drive national leaders to start or enter wars they are not confident of winning, or get caught in quagmires by failing to confront the possible long-term consequences of a short-term victory”⁴⁴.

NATO post-Război Rece s-a dezvoltat sub zodia dualității apărare colectivă versus misiuni non-articolul cinci. Preferința pentru misiuni *out of area* și de reconstrucție s-a bazat pe solidaritatea și consensul inter-aliat de consolidare a vecinătăților și de blocare a unor riscuri transnaționale departe de granițele Alianței, într-un context al lipsei unor amenințări militare simetrice, convenționale. De asemenea, s-a intervenit *out of area* în ex-Iugoslavia, Afganistan, Libia, pentru apărarea și promovarea valorilor transatlantice. NATO și statele membre au cheltuit foarte mult pentru misiunea ISAF din Afganistan, o mare parte din resurse s-au îndreptat spre finalizarea cu relativ succes a acesteia, ceea ce a diminuat resursele dedicate apărării colective. În lipsa unei amenințări clasice, convenționale, aliații au adoptat un rol proactiv, de gestionare în sistem avansat a riscurilor asimetrice. Dacă în partea occidentală a teritoriului aliat există suficiente forțe, arme (inclusiv nucleare) și baze, în zona de Est numărul acestora a fost simbolic până la începutul anului 2015, de pildă în septembrie 2015, fiind vorba doar de câteva mii de militari americani și britanici dislocați prin rotație în Polonia, România, statele baltice și Bulgaria. Fără o planificare strategică de flanc riguroasă și fără trupe și arme moderne și în număr semnificativ, există riscul ca descurajarea să eșueze iar Rusia să fie încurajată să încerce manevre de intimidare și chiar de agresiune.

În mod obiectiv, se poate spune că NATO ar avea nevoie de o transformare inclusiv la nivel doctrinar, ceea ce ar presupune chiar și un nou Concept Strategic, care să îl actualizeze pe cel din 2010, de la Lisabona.

⁴¹ Dan Reiter, Allan C. Stam, *Democracies at War*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2002.

⁴² *Ibidem*. Reiter și Stam au analizat intervalul dintre anii 1800 și 1982. V. și Bruce Bueno de Mesquita și Randolph M. Siverson, „War and the Survival of Political Leaders: A Comparative Study of Regime Types and Political Accountability”, *American Political Science Review*, vol. 89, no. 4, December 1995, pp. 841-855.

⁴³ B. Russett, *Grasping the Democratic Peace, Principles for a Post-Cold War World*, Princeton University Press, Princeton New Jersey, 1994, p. 40.

⁴⁴ Alexander B. Downes, How Smart and Tough Are Democracies?, *International Security*, vol. 33, no. 4, Spring 2009, pp. 9-51.

Documentul ar trebui să insiste asupra unui raport mai echilibrat între nevoia de apărare teritorială și importanța misiunilor internaționale de stabilizare și reconstrucție, de asemenea pe implicațiile războiului hibrid și pe contracararea actorilor revizionști agresivi.

Summit-ul NAC din Țara Galilor, din septembrie 2014, a avut loc într-un moment decisiv, în contextul dublei provocări Rusia-Statul Islamic și s-a soldat cu decizii importante, care totuși nu au corectat problemele deficitare structurale ale Alianței. Chiar dacă în declarația finală se arată că – „Alianța Nord-Atlantică rămâne o sursă esențială de stabilitate în această lume impredictibilă. Ne reafirmăm angajamentul de a îndeplini toate cele trei sarcini de bază prevăzute în Conceptul Strategic al NATO: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare. În Țara Galilor, am luat decizii care să răspunda provocărilor de azi și de mâine” – nimic nu înclină către forjarea rapidă a unei unități de gândire și acțiune strategică între aliați, cu toate că pare vitală pe termen lung.

Șefii de stat și de guvern ai țărilor membre NATO au conștientizat faptul că acțiunile agresive ale Rusiei împotriva Ucrainei au schimbat în mod fundamental viziunea Occidentului cu privire la integritatea teritorială, libertatea și pacea Europei. De asemenea, se evidențiau riscurile legate de instabilitatea în creștere în vecinătatea sudică, din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, precum și amenințările transnaționale și multidimensionale.

„Cea mai mare obligație a Alianței este de a proteja și apăra teritoriile și popoarele noastre împotriva oricărui atac, așa cum este prevăzut în Articolul 5 al Tratatului de la Washington. Așa cum am enunțat în Declarația Transatlantică pe care am emis-o astăzi, ne angajăm să continuăm consolidarea legăturii transatlantice și să furnizăm resursele, capacitățile și voința politică necesară pentru a garanta că Alianța rămâne pregătită să răspundă oricăror provocări. Suntem pregătiți să acționăm împreună și decisiv pentru a apăra libertatea și valorile noastre comune privind libertatea individuală, drepturile omului, democrația și statul de drept”⁴⁵.

Dintre deciziile adoptate la summit, prezentate în document, cele mai importante au fost:

- *Planul de Acțiune Rapidă (Readiness Action Plan)* al NATO oferă măsurile necesare pentru a răspunde schimbărilor în mediul de securitate de la frontierele Alianței, dar și din vecinătățile strategice.
- Un impuls dat Forței de Răspuns a NATO (NRF), prin dezvoltarea unei structuri de forțe capabile să acționeze extrem de rapid spre a contracara posibilele provocări și amenințări. Ca parte a NRF, va exista o *Forță Operatională de Reacție Foarte Rapidă (VJTF)*, ce va

⁴⁵ „Wales Summit Declaration”, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 5 September 2014.

putea fi dislocată în termen de câteva zile pentru a răspunde provocărilor de securitate în zona de flanc și de vecinătate.

- Forjarea unei structuri *de comandă și control pe teritoriile aliaților din Est*, care să asigure pe termen lung credibilitatea apărării colective, cu contribuții din partea aliaților pe bază de rotație.
- Amplasarea sistemului *Aegis Ashore* la Deveselu, localitate din România, urma să se încheie în anul 2015. Sistemul avea să sporească capacitatea de apărare antirachetă a teritoriului și populațiilor aliatale. Probabil că summit-ul de la Varșovia din vara anului 2016 se va desfășura sub semnul necesității de a descuraja Rusia de la orice agresiune pe flancul estic, prin formarea unor baze militare permanente.

Consolidarea flancului estic

Pe 5 februarie 2015, miniștrii apărării ai țărilor NATO au decis să *upgradeze* capacitatea Alianței de răspuns rapid și capabilitățile de autoapărare colectivă. Era vorba de implementarea aceluși Readiness Action Plan (RAP) decis în Țara Galilor, mai ales de formarea Very High Readiness Task Force (VJTF – spearhead force), trupe ce pot fi desfășurate în 48 de ore. Vor fi circa 5000 de militari, așadar forțe la nivel de brigadă, iar noua structură va fi operațională în 2016 (prima etapă) și 2017 (pe deplin). Dar în 2015 s-a realizat etapa de operaționalizare interimară/inițială „interim spearhead” contingente germane, olandeze, norvegiene, parte a efectivelor prin rotație ale NATO Response Force (NRF). Există câteva probleme structurale majore ale NRF, care probabil vor fi „moștenite” și de VJTF. E vorba de consensul politic între aliați, spre a folosi realmente aceste forțe, de un mecanism mai echitabil al finanțării misiunilor (dincolo de clasicul „costs lie where they fall” e necesar ca aceste costuri ale desfășurării forțelor rapide să fie suportate simultan de toate statele membre nu doar de cele aflate în momentul misiunii în rotația respectivă), de existența unor mecanisme mai robuste de comandă și control, de acceptarea de către națiunile contribuatoare a riscurilor letale sporite pentru militarii lor⁴⁶. NATO a mai avut niște tentative de a forma un bazin adecvat de forțe rapide: Immediate Response Force (IRF) și Response Forces Pool (RPF), în 2010, de asemenea CJTF-urile. În unele state e nevoie de aprobarea Parlamentelor spre a activa și desfășura NRF în teatre de luptă *out of area*, dar acest lucru mărește nepermis timpul de reacție, de aceea ar fi necesar să existe un acord politic din partea fiecărei țări pe un ciclu de măcar un an și nu pentru

⁴⁶ Jan Abts, „NATO s Very High Readiness Joint Task Force”, *NATO Research Paper*, NATO Defence College, Rome, No. 109, February 2015.

fiecare operație sau misiune în parte. SACEUR ar trebui să aibă capacitatea de a depăși anumite obiecții ale statelor membre și de a se servi de o clauză de urgență și solidaritate atlantică. Structura de Comandă a NATO se va reduce de la 13.000 la 8.800 de persoane, acest lucru ar putea fi în folosul eficienței mecanismului de generare a forțelor. Celor 13.000 militari ai VJTF li s-ar putea adăuga la nevoie două brigăzi suplimentare astfel că Secretarul General Jens Stoltenberg a spus că „This will be the biggest reinforcement of our collective defense since the end of the Cold War”. În caz de escaladare bruscă a conflictului, NATO poate recurge la întreaga NRF și la forțele Multinational Corps Northeast. Națiunea-cadru ar putea coopera prioritar cu SACEUR, asigurând comunicarea cu celelalte națiuni participante, deși se știe că timpul de reacție pentru desfășurarea forței va fi sporit de dificultatea consensului între cei 28 de aliați. Dacă aceștia nu se vor dovedi capabili de consens, statul-țintă va recurge probabil la mini-alianțe ad-hoc cu alte țări din NATO sau la grupări regionale precum V4, ori va cere ajutorul SUA. Americanii pot desfășura fără a avea neapărat acordul NATO, între 12.000-30.000 de militari în maxim o lună, prin decizie prezidențială motivată de interesul național⁴⁷. Între timp NRF va putea fi mobilizată și se va alătura acestor trupe, în maxim 28 de zile, cu un maxim de 30.000 de militari. Trupele necesare pot fi aduse din Italia, Germania dar și de la Multinational Corps Northeast din Szczecin, ce va răspunde de apărarea flancului estic, împreună cu comandamentele din România și țările baltice, și va deveni o forță cu grad înalt de pregătire, probabil după anul 2018⁴⁸.

NRF sunt importante deoarece sunt un indicator măsurabil al convergenței strategice și interoperabilității între aliați – un fel de „platformă pentru convergență operațională”⁴⁹. Comandamentul NRF nu are control deplin asupra întregii forțe, deoarece contingentele sunt asigurate de statele membre, și nu toate statele participă la o rotire a forțelor, ci 10-12 dintre ele, care suportă și costurile aferente.

La reuniunea miniștrilor Apărării de la Bruxelles s-a decis și constituirea imediată pe teritoriile aliaților din est – România, Polonia, Bulgaria, Estonia, Letonia și Lituania – a unor Unități pentru Integrarea Forțelor NATO, acestea fiind structuri multinaționale de comandă și control ale Alianței Nord-Atlantice (centre de comandă regionale), care vor „asigura o prezență vizibilă și continuă a NATO pe teritoriul aliaților estici”.

Două centre de comandă și control ale NATO vor fi înființate în România, acestea urmând să devină operaționale în 2016. România va găzdui Comandamentul Multinațional de Divizie Sud-Est care va funcționa ca un

⁴⁷ Wojciech Lorenz, „NATO Spearhead Needs a Shield on the Eastern Flank”, Bulletin, No. 16 (748), 9 February 2015, http://www.pism.pl/files/?id_plik=19215.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 1

⁴⁹ Anthony King, *The Transformation of Europe's Armed Forces: From the Rhine to Afghanistan*, Cambridge University Press, New York, 2011, p. 92.

centru de comandă-control în situația dislocării de forțe pe flancul estic al NATO.

Totuși aliații estici percep încă un deficit de securitate și solidaritate. Președintele nou ales al Poloniei, J. Duda, s-a plâns de lipsa de unitate a aliaților în a crea baze militare permanente în zona de Est: „Astăzi, când ne uităm la dispersia bazelor, vedem că frontiera este Germania. NATO încă nu a luat notă de trecerea Poloniei dintre Est spre Vest”. Polonia, a spus el, nu dorește să mai fie o zonă tampon ci „flancul real” al NATO⁵⁰. NATO asigură patrularea spațiului aerian al țărilor baltice, iar SUA au prepoziționat deja forțe și echipamente militare în zona est-europeană, cu toate acestea rămân multe întrebări referitoare la cum s-ar interveni cu articolul 5 în caz de amenințare de tip hybrid, cu agresor neoficial dar cunoscut⁵¹.

Acțiunile Rusiei, demarate în vara anului anul 2014, contra suveranității Ucrainei au surprins statele NATO oarecum nepregătite pentru a contracara posibilele planuri de destabilizare pe flancul estic. NATO avea prea puține forțe militare și centre de comandă în Europa de Est, existând o disproporție uriașă între Europa de Vest (bine apărată) și cea de Est, lipsită de forțe militare aliate permanente la un nivel comparabil. Problema „contingency planning” pe granița estică a României și Bulgariei s-a pus cu gravitate după anul 2008, când atacul rusesc asupra Georgiei a demonstrat apetența pentru revizionism teritorial a rușilor. A rezultat din telegrame Wikileaks că Germania dar și administrația Obama din SUA au refuzat multă vreme planificarea pe flancul nord-estic, cerută de Polonia și țările baltice, spre a nu irita Rusia. În ianuarie 2010, Comitetul Militar al NATO se pare că a aprobat în secret planul de contingență pentru flancul balto-polon⁵², însă zona graniței estice a României și Bulgariei a rămas în afara acestuia și abia în ultimii doi ani după toate probabilitățile s-a concretizat.

Liderii NATO trebuie să își pună câteva întrebări fundamentale și să încerce un răspuns cât mai unitar. E Rusia un stat revizionist global, revizionist regional sau poate fi satisfăcut prin garantarea unei sfere de influență intangibilă? Dacă Ucraina se federalizează și se declară neutră perpetuu, Rusia poate redeveni un stat normal, pașnic? Regimul Putin acuză liderii NATO de

⁵⁰ <http://www.agerpres.ro/externe/2015/08/17/statele-est-europene-vor-spori-presiunea-asupra-nato-la-o-reuniune-la-bucuresti-pentru-instalarea-de-baze-permanente-22-49-45,m> accesat pe 18 august 2015.

⁵¹ Michael Williams, Julianne Smith, „A Defining Moment for the Alliance?”, <https://www.foreignaffairs.com/sponsored/defining-moment-alliance>, accesat pe 3 August 2015.

⁵² Ulrike Demmer, Ralf Neukirch, „Fear of Russia: NATO Developed Secret Contingency Plans for Baltic States”, <http://www.spiegel.de/international/europe/fear-of-russia-nato-developed-secret-contingency-plans-for-baltic-states-a-733361.html>, publicat pe 7 decembrie 2010 și accesat pe 15 august 2015.

sprijinirea „fascismului” ucrainean, dar sprijină forțe extremist-naționaliste și populiste din Franța, Austria, Grecia, Ungaria etc. spre a lovi în ideea de Europă liberă și democratică. Europeanii în schimb nu vor să sprijine forțe secesioniste din Rusia, de teama să nu deschidă „Cutia Pandorei” – o Rusie devenită stat eșuat, cu fragmentare teritorială, conflicte etno-religioase și bande înarmate care să controleze capacitățile nucleare sperie Occidentul mai mult decât Rusia actuală. Nici măcar nu au curaj să îi promită la unison Ucrainei că dacă îndeplinește condițiile necesare va adera la NATO și la UE. Doar Secretarul general al NATO a spus clar că Ucraina poate adera cândva, că se aplică regula „open doors” consacrată la summitul NAC de la Washington din aprilie 1999. A mai spus că Rusia nu trebuie să aibă un drept de veto asupra extinderii NATO, nefiind un stat membru.

Concluzii

SUA rămân în continuare principalul garant al supraviețuirii și accesului NATO la resurse, elementul central al strategiei de descurajare a actorilor revizionști și motorul reformei Alianței. Conform unei teorii de tip neorealist structural, care încearcă să acomodeze ramura „ofensivă” și cea „defensivă” a acestui curent teoretic, actorul ce urmărește să dețină „pragul absolut de securitate” (AST) trebuie să controleze circa 45% din totalul capacităților militare ale sistemului mondial, iar atingerea acestui prag garantează că nivelul de putere va crește în paralel cu cel de securitate, deoarece adversarii nu mai au curaj să balanseze, din cauza decalajului prea mare de putere (efect de descurajare). Dacă e vorba doar de o treime din capacitățile militare, se atinge „pragul de securitate” (ST) ce conduce la balansare din partea adversarilor, așadar creșterea puterii diminuează securitatea⁵³. SUA cu un buget militar de circa 600 miliarde USD anual, controlează cam 35-40% din totalul mondial⁵⁴, dar alături de restul statelor NATO cifra se apropie de 50%⁵⁵. China și Rusia împreună reprezintă abia circa 200 miliarde USD din suma totală la nivel mondial de circa 1770 miliarde USD, deci 12%. Așadar, dacă NATO ar acționa solidar în mod constant, atunci ar descuraja balansarea și evident planurile de agresiune, cei mai mulți potențiali competitori s-ar alinia (*bandwagoning*) sau ar

⁵³ Davide Fiammenghi, „The Security Curve and the Structure of International Politics”, *International Security*, vol. 35, no. 4, Spring 2011, pp. 126-154 V. p. 153. Autorul simplifică totuși exagerat paradigma, refuzând să introducă și factori interni explicativi, așadar rămânând la nivel sistemic într-un mediu pur anarhic de securitate, specific pentru un realist structural.

⁵⁴ <http://www.usatoday.com/story/money/business/2014/07/12/countries-spending-most-on-military/12491639/>, accesat pe 10 iulie 2015.

⁵⁵ <http://www.sipri.org/research/armaments/milex>, accesat pe 10 iunie 2015.

rămâne neutri. Nici expansiunea spre Est nu ar mai întâmpina problemele grave de acum.

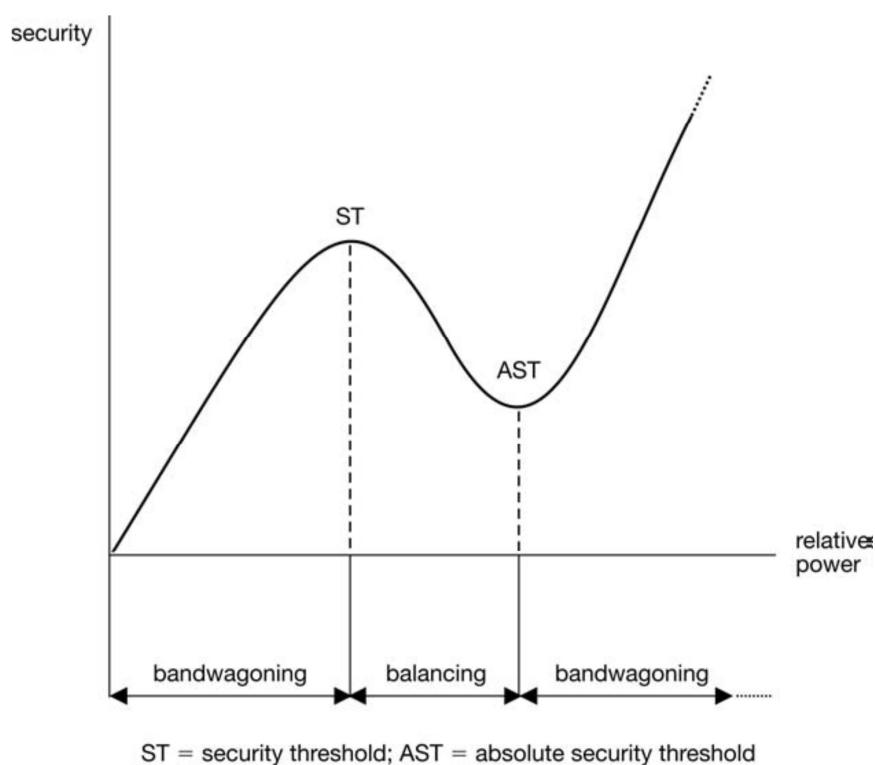

Figura 1. Curba securității⁵⁶ (propusă de Davide Fiammenghi)

E nevoie de mai multă solidaritate între europeni, de angajamente comune, de forjarea unei culturi strategice asemănătoare în cadrul elitelor statelor membre și de alocarea de resurse financiare corepunzătoare (2% PIB e un minim necesar). Actualmente doar cinci state NATO alocă măcar 2% pentru apărare dar există un angajament general asumat la summit-ul din Țara Galilor în acest sens. E nevoie în ce privește banii alocați apărării să fie un echilibru între costurile de personal și cele pentru achiziții-cercetare, training și operații⁵⁷. Statele aliate nu trebuie să renunțe la dezvoltarea și cumpărarea de sisteme

⁵⁶ Davide Fiammenghi, „The Security Curve...”, p. 137. Graficul a fost preluat din acest articol și extrapolat pentru NATO ca alianță.

⁵⁷ „How strong is the Nato military alliance?”, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31503859>, 15 February 2015.

moderne de armament din lipsă cronică de bani, nu în mod sistematic și nici pe termen lung.

NATO trebuie să își păstreze coeziunea politică, avantajul militar asupra Rusiei și Chinei (în termeni de buget al apărării și inovație tehnologică, baza Revoluției în Afacerile Militare), de asemenea trebuie să se formeze treptat o cultură strategică comună la nivelul alianței. În condițiile în care adversarii folosesc ca armă războiul juridic („lawfare”, în limba engleză, cuvânt compus din „law” – lege și „warfare” – război), țările NATO trebuie să convingă prioritar propriile populații din cele 28 de state dar pe cât posibil și majoritatea opiniei publice internaționale că acțiunile sale de apărare colectivă dar și de proiectare a securității în afara spațiului aliat, respectă și consolidează dreptul internațional.

Nici Rusia și nici Statul Islamic nu au inventat „războiul hibrid”, combinație de agresiune indirectă, terorism, incursiune mascată, propagandă, manipulare, atac economic, sponsorizare a gherilelor ostile unui guvern. El există din cele mai vechi timpuri, fiind folosit și de triburile migratoare în Evul Mediu dar și de regimuri revoluționare din ultimele două secole. Rusia, în ciuda slăbiciunilor sale economice și demografice, a dovedit că este capabilă să surprindă Occidentul și să producă „fisuri” în cadrul NATO, lucru evident în cazul disputei privind necesitatea de a se instala baze militare permanente pe flancul estic al Alianței sau de a înarma Ucraina cu arme letale moderne. Rusia a violat numeroase documente de drept internațional și, deși este membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU, a violat o normă imperativă de tip *jus cogens*, ce interzice atacarea unui stat suveran și modificarea granițelor. De aceea, NATO, în paralel cu concentrarea de capacități pe flancul estic, trebuie să dezvolte o armătură ideologică de protejare a sistemului juridic internațional.

„Primăvara arabă” a generat mai mult haos, instabilitate și război civil pe flancul sudic al UE și NATO decât democrație și stabilitate, iar provocările de natură hibridă se referă la un val imens de refugiați (fără precedent pentru Europa postbelică), amenințări teroriste, probleme economice legate de integrarea sau repatrierea acestora și la propaganda desfășurată de ISIS pe seama acestor imigranți și prin atacarea valorilor occidentale. ISIS este un adversar asimetric și cu strategii hibride de acțiune – atacuri militare directe în Orientul Mijlociu și Africa de Nord, terorism, manipulare a tinerilor din Vest, structură de tip celule de acțiune, exploarea unor surse de venit multiple bazate mai ales pe crimă organizată (petrol vândut ilegal, răscumpărări de ostatici, vânzare de sclavi și droguri etc), propagandă pe internet, lipsă de respect pentru dreptul internațional și drepturile omului manifestată prin tentativele de genocid contra unor minorități și distrugerea de site-uri arheologice precum Palmira etc. Precursorul cel mai vizibil al ISIS e posibil să fi fost mișcarea Hezbollah care a aplicat strategii hibride contra Israelului, în timpul și după războiul din 2006,

transformând victoria militară israeliană într-o înfrângere mediatică⁵⁸. Statele nu răspund direct în dreptul internațional pentru atacuri comise de gherile de pe teritoriul lor contra altor state dar au obligația să combată cât de bine pot aceste forțe asimetrice și să nu le faciliteze activitățile, lucruri pe care Rusia nu le-a aplicat față de gherila separatistă din Ucraina de Est. Pentru un sprijin asemănător acordat unor gherile anti-comuniste din Nicaragua, SUA a fost condamnată de Curtea Internațională de Justiție în 1986. De aceea, lawfare-ul util pentru NATO se bazează pe denunțarea formelor de agresiune mascată și a propagandei ostile. După cum arată unii experți militari americani, hibridizarea războaielor ar putea face irelevant dreptul conflictelor armate, dacă acesta nu va reuși să se adapteze. Diverse grupuri identitare agresive vor ataca legitimitatea marilor națiuni folosindu-se strategic de normele de drept ca de niște arme, ceea ce va duce la uzarea acestora și nerespectarea lor pe scară largă de tot mai multe state, ce vor invoca „necesitatea” de a purta eficient războaie cu adversari atipici, asimetrici⁵⁹.

Ca să înțelegem cât de eficient poate fi NATO ca actor de securitate trebuie să analizăm efectul acțiunilor sale asupra potențialilor adversari. *Problema putere versus securitate este esențială*. Un NATO prea asertiv provoacă Rusia să răspundă agresiv, dar un NATO slab și divizat o determină să încerce să profite și să își extindă influența. Pe măsură ce SUA vor retrage din forțele staționate în Europa, mai ales dacă contrabalansarea Chinei va deveni prioritară, Rusia va căpăta mai multă încredere, acumulând forțe convenționale masive pe flancul estic al Alianței. Nu ar fi de dorit ca statele NATO să ajungă să descurajeze Rusia doar prin amenințarea nucleară, deoarece marja de manevră pentru dialog și negociere ar scădea dramatic și s-ar declanșa din nou procesul de expansiune a capacităților nucleare, ca în epoca Războiului Rece⁶⁰. Dacă se va produce un declin real al capacităților de putere ale SUA, nu doar în plan militar ci și economic, tehnologic, demografic, NATO trebuie să se pregătească pentru supraviețuire într-un mediu multipolar sau bipolar, în care actorul său central e cel mult doar *primus inter pares* nu hegemon. Europeanii pot compensa prin efort și voință diminuarea resurselor aduse de America Alianței, însă le va fi extrem de greu să se mențină în fruntea Revoluției în Afacerile Militare dacă nu alocă destule fonduri și nu accelerează procesul de cercetare-dezvoltare în acest domeniu. Iar securitatea cibernetică și cea

⁵⁸ Frank G. Hoffman, „Lessons from Lebanon: Hezbollah and Hybrid Wars”, August 2006, <http://www.fpri.org/articles/2006/08/lessons-lebanon-hezbollah-and-hybrid-wars>, accesat pe 15 august 2015.

⁵⁹ Shane R. Reeves, Robert E. Barnsby, „The New Griffin of War”, *Harvard International Review*, Winter 2013, www.papers.ssrn.com, pp. 17-18.

⁶⁰ Julien Lindley French, „NATO: Paying the Price of Defence Pretence”, <http://lindleyfrench.blogspot.ro/2015/02/nato-paying-price-of-defence-pretence.html>, accesat pe 6 februarie 2015.

energetică sunt domenii pe care simpla superioritate militară nu le rezolvă pe termen lung.

Fără un minim de încredere reciprocă și nesigure de intențiile celuilalt, statele NATO în frunte cu SUA, respectiv Rusia, vor declanșa și întreține pe termen lung o cursă a înarmărilor și o competiție geopolitică de tip joc de sumă nulă în vecinătatea comună. Cu toate că e puțin probabil ca NATO și statele sale membre să fie ținta unui atac militar direct în viitorul apropiat, vor exista probabil agresiuni asimetrice și „hibride”, din partea unor actori non-statali dar și a unor state cu intenții ostile. NATO trebuie să se bazeze mai mult pe Forța de Răspuns și pe recent propusa „forță lance” (VJTF - Very High Readiness Joint Task Force) precum și pe implementarea corectă a Planului de Pregătire pentru Acțiune (RAP). Programul „smart defence” de punere în comun a unor aseturi militare de către mai multe state aliante trebuie continuat și extins, utilizându-se și cadrul instituțional oferit de Agenția Europeană de Apărare din cadrul UE. De asemenea trebuie să insiste pe menținerea supremației tehnologice față de competitori, pe apărarea cibernetică activă și pe utilizarea comandamentelor regionale din zona central-estică (inclusiv cel din România). NATO trebuie să fie mai eficientă în colectarea de informații din teatrele de luptă (HUMINT) în zonele Europa de Est-Caucaz (statele CSI) și Africa de Nord-Orientul Mijlociu, să coopereze intens cu partenerii strategici, și să încurajeze acele structuri de securitate și apărare regionale ce nu pun în pericol unitatea de acțiune și solidaritatea inter-aliată.

Dar mai întâi trebuie oprit trendul descrescător al bugetelor de apărare și reducerea prea drastică a efectivelor militare în țările europene membre, spre a nu se ajunge la sindromul „armatei-bonsai” sau „eșantion”⁶¹. Summitul de la Varșovia din 2016 trebuie să găsească statele aliante mult mai solidare și mai dedicate eforturilor comune de garantare a securității euroatlantice.

⁶¹ Guillaume Lasconjarias, NATO's land forces: Losing ground, <http://www.aei.org/publication/natos-land-forces-losing-ground/>, accesat pe 20 august 2015.